

УДК 81'225.2:6(045)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГАЛУЗЕВИХ ТЕКСТІВ

Шумило І.І.

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

У статті зроблено спробу розглянути особливості перекладу англomовних галузевих текстів. Висвітлено мовні особливості галузевої літератури, які суттєво впливають на специфіку її перекладу українською мовою. Розглянуто основні труднощі та етапи перекладу галузевих текстів. Подано практичні рекомендації перекладачам галузевих текстів та проаналізовано перекладацькі трансформації, які застосовуються під час перекладу галузевих текстів. Зазначено, що знання лексико-граматичних особливостей різногалузевих текстів сприяє здійсненню адекватного перекладу.

Ключові слова: переклад, текст, термін, перекладацькі труднощі, перекладацькі трансформації.

Постановка проблеми. У зв'язку із швидким розвитком економічних та політичних зв'язків України з іноземними державами сучасні перекладачі все більше перекладають вузькогалузеві тексти, які пов'язані з певними сферами людської діяльності, такими як наука, техніка та політика. Завдання перекладача галузевих текстів – точно, адекватно та зрозуміло передати зміст текстів, звертаючи увагу на ряд особливос-

тей до яких можна віднести: стилістичні, лексичні та граматичні. Переклад має бути здійсненим якісно, адже помилки у текстах можуть призвести до непорозумінь та конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою перекладу галузевих текстів займалися багато вітчизняних науковців, серед яких варто виділити: В.І. Карабан, Т.Р. Кияка, А.М. Науменка, А.Л. Міщенко. Проте, не зважа-

ючи на значну кількість наукових досліджень питання перекладу галузевих текстів потребує подальших досліджень.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. У вік стрімкого розвитку науки та техніки, перед перекладачами постійно постають все нові труднощі перекладу фахових текстів. Актуальність даного дослідження зумовлена наявністю певних особливостей перекладу галузевих текстів, таких як лексичні, граматичні та стилістичні, які потребують подальших ґрунтовних досліджень. Мета статті полягає в аналізі особливостей перекладу галузевих текстів.

Виклад основного матеріалу. Переклад є складним багатокомпонентним процесом, який вимагає від перекладача не тільки знань мов на яку/та з якої здійснюється переклад, а й теорії перекладу, обізнаності у сфері діяльності з якою пов'язаний текст для перекладу. Вузькогалузеві тексти зазвичай займають найбільше часу для перекладу та вимагають особливої уваги від перекладача.

Зазвичай переклад за жанрово-стилістичною приналежністю поділяють на:

- переклад суспільно-політичних текстів, публіцистики та ораторських промов;
- переклад науково-технічних текстів;
- переклад офіційно-ділових текстів.

Основні вимоги, що висуваються до якісного галузевого перекладу – це те, що текст перекладу повинен точно передавати зміст оригіналу, містити загальноприйнятту в мові перекладу термінологію й відповідати нормам науково-технічної літератури, переклад якої здійснюється [3, с. 45].

Процес виконання галузевого перекладу включає декілька етапів:

- дослідження інформації з даного предмету та ознайомлення з новітніми технологіями і винаходами в цій галузі;
- отримання оригінальної документації на цільовій мові, вичитка для ознайомлення і розуміння матеріалу;
- переклад матеріалу на потрібну мову з дотриманням термінології й цілісності документу;
- вичитка та редагування виконаного перекладу.

Закордоном поширена практика, коли студенти-перекладачі вищих навчальних закладів мають можливість обирати вузьку галузь у якій планують здійснювати свою професійну діяльність. В Україні зазвичай готуються перекладачів, які здійснюють переклад у різних галузях та сферах, а тому варто наголошувати на особливостях перекладу різногалузевих текстів під час проведення практичних та лекційних занять.

Під час перекладу галузевого тексту доводиться вирішувати цілий комплекс різноманітних завдань.

Якість перекладу галузевої літератури значною мірою залежить, по-перше, від особливостей виду літератури, по-друге, від рівня мовної й загальної технічної та наукової підготовки перекладача. Досить часто трапляється, що переклад редагує спеціаліст відповідної галузі.

Галузеві тексти зазвичай мають лексико-граматичні особливості, насичені термінами та спеціальною лексикою.

Наприклад, Карабан В.І. характерними особливостями науково-технічного стилю називає його інформативність (змістовність), логічність (послідовність, чіткий зв'язок між основною ідеєю і деталями), точність і об'єктивність і які з цих особливостей ясність і зрозумілість [2]. Найголовнішою визначальною рисою науково-технічного типу тексту є його когнітивність, інформаційна насиченість [6, с. 23]. Серед граматичних труднощів перекладу галузевих текстів варто виділити: часте використання граматичних конструкцій (пасивні конструкції вживаються у науково-технічних текстах в декілька разів частіше, наприклад, ніж у художніх текстах), приєдників, використання скорочень, безособових форм дієслова тощо.

Серед лексичних труднощів науково-технічного перекладу науковці виокремлюють багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанту перекладу слова (терміна), особливості вживання загальноновживаної лексики в галузевих текстах, визначення необхідних перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, абревіатур, інтернаціоналізмів та хибних друзів перекладача.

Варто зазначити, що терміни виступають головною ознакою будь-якого галузевого тексту, вони чітко називають поняття, явища і розкривають їх основний зміст. Поняття «термін» походить від латинського слова *terminus*, яке має значення «межа, кордон». Під терміном слід розуміти не лише слово, а й словосполучення, яке використовується для позначення певного поняття.

Терміни відіграють важливу роль у перекладі галузевих текстів, так терміни можуть бути :

- загальнозначущі терміни вживаються в повсякденному житті і зрозумілі всім, до цієї групи термінів відносяться, наприклад: *system, information, function, program, element*;
- спеціально-технічні терміни відбивають область спеціальних знань – техніки, економіки, медицини і т.д., наприклад: *правила техніки безпеки, non-patentable, nuclear-free*.

Труднощі перекладу термінології пов'язані з:

- неоднозначністю термінів;
- відсутністю перекладацьких відповідників щодо неологізмів;
- національною варіативністю термінів [1, с. 43].

Такі лексичні одиниці, як *coercivity* – коерцевитивність, *klystron* – клістрон можна зустріти тільки в текстах електромеханіки, в той же час, у галузевих текстах загальноновживана лексика, може вживатися у термінологічному значенні. Так наприклад, англійське слово *stroke* може мати значення удар, або хід поршня (механіка), *capture* – знімок екрана (компютерні науки), *dead* – може мати значення пасивний, *ripple* – пульсація, *exchange* можливо перекласти – обмін речовин (медицина), курс іноземної валюти (економіка), телефонна станція (зв'язок); *rate* – комунальний податок (юриспруденція), швидкість (зв'язок).

Так, у реченні "The use of polymer modified bitumen to achieve better asphalt pavement performance has been observed for a long time", «performance» можливо перекласти, як «експлуатаційна якість матеріалу», а не «вистава».

Особливої уваги при перекладі галузевих текстів вимагають так звані "фальшиві друзі" пере-

кладача, тобто лексичні одиниці, що збігаються за зовнішньою формою, але викликають хибні асоціації і мають інше значення. Наприклад:

анг. data – дані, відомості, а не дата,

анг. production – виробництво, а не продукція;

анг. prospect – перспектива, а не проспект;

анг. rapport – добрі відносини, а не рапорт.

Найпоширенішим видом перекладу галузевих термінів є переклад за допомогою еквівалента. Еквівалентами вважають такі відповідності між словами двох мов, які є постійними, рівнозначними незалежно від контексту. Карабан В.І. [2] зазначає, що переклад багатоеквівалентних термінів потребує від перекладача вміння знаходити адекватний відповідник в певному контексті.

За відсутності еквівалента використовують перекладацькі трансформації. Основним видами трансформацій є:

Транскодування – передачі звукової та/або графічної форма слова вихідної мови засобами абетки мови перекладу (*англ. laser* – укр. лазер, *англ. platform* – укр. Платформа, *Java language* – мова програмування Ява).

Калькування – це передача не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. *англ. buffering* – буферизація, *flooding* – заливка.

Конкретизація – одиниця більш широкого змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту, наприклад: *moneu* перекладається на укр. не гроші, а долари або гривні ;

Генералізація – одиниця більш вузького змісту передається в мові перекладу одиницею широкого змісту. Наприклад: укр. щільний фільтр – *англ. edge-type filter*.

Модуляція або смисловий розвиток – предмет може бути замінений його ознакою, процес – предметом, ознака – предметом або процесом і т.

Експлікація або описовий переклад. Описовий переклад повинен точно відбивати основний

зміст позначеного терміном поняття, наприклад: *англ. outscriber* – вихідний пристрій відтворення даних, *simmer dim* – полярна ніч на Північних островах всередині літа).

Для передачі змісту кожної фрази тексту, перекладач не завжди може використовувати дослівний переклад. Варто застосовувати граматичні трансформації, які полягають у перетворенні структури речення в процесі перекладу відповідно до норм мови перекладу. Серед таких варто виділити: членування та об'єднання речення, заміна, переставлення, вилучення, додавання.

Перекладацькі трансформації сприяють адаптації тексту оригіналу до норм та традицій мови перекладу, досягненню максимальної зрозумілості перекладу, чіткості та адекватності. Адекватний науково-технічний переклад повинен точно передавати зміст оригіналу, мати загальноприйнятту в мові перекладу термінологію і відповідати нормам науково-технічної літератури, з якої здійснюється переклад.

Висновки з даного дослідження і перспективи.

Для здійснення якісного перекладу галузевого перекладач повинен хоча б частково орієнтуватися в тематиці текстів, використовувати у галузевих текстах терміни, затверджені у відповідних галузевих словниках. Варто пам'ятати, що у галузевих текстах широко використовується лексична синонімія, так замість дієслова *to say* (сказати) вживаються дієслова *to assert*, *to state*, *to declare*, *to reply*; замість *to clean* – *to purify*.

Основне завдання галузевих текстів – чітко та зрозуміло передати текст оригіналу мовою перекладу, а тому це можливо досягти лише точним викладом матеріалу, відсутністю емоційно забарвленої лексики, вживанням прийнятих граматичних конструкцій, використанням перекладацьких трансформацій. У зв'язку з тим, що мова постійно розвивається, і як результат виникають нові терміни, нові галузі науки та техніки, потрібно і далі вивчати проблеми перекладу галузевих текстів.

Список літератури:

1. Деркач Л.М. Актуальні проблеми науково-технічного перекладу / Л.М. Деркач / Національний гірничий ун-т; Інститут електроенергетики. Кафедра перекладу та педагогічної психології; Центр психологічних та інноваційних досліджень. – Донецьк: Національний гірничий ун-т, 2007. – 257 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 576 с.
3. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу / Т.Р. Кияк. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 240 с.
4. Кияк Т.Р. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах / Т.Р. Кияк // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – № 27. – С. 32-34.
5. Коптілов В. Теорія і практика перекладу / В. Коптілов. – К.: Юніверс, 2003. – 280 с.
6. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства. Підручник / І.В. Корунець – Вінниця: Нова книга, 2008. – 512 с.
7. Плєскач В. Кальки в українській технічній термінології / В. Плєскач // Вісн. Львів. нац. ун-ту. Проблеми української термінології. – Львів: Львів. політехніка, 2002. – № 453. – С. 183-184.

Шумило И.И

Национальная академия Государственной пограничной службы Украины
имени Богдана Хмельницкого

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА РАЗНООТРАСЛЕВЫХ ТЕКСТОВ

Аннотация

В статье сделана попытка рассмотреть особенности перевода англоязычных отраслевых текстов. Освещены языковые особенности отраслевой литературы, которые существенно влияют на специфику ее перевода на украинский язык. Рассмотрены основные трудности и этапы перевода отраслевых текстов. Даны практические рекомендации переводчикам отраслевых текстов и проанализированы переводческие трансформации, которые используются при переводе отраслевых текстов. Отмечено, что знания лексико-грамматических особенностей отраслевых текстов способствует осуществлению адекватного перевода.

Ключевые слова: перевод, текст, термин, переводческие трудности, переводческие трансформации.

Shumylo I.I.

National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
named after Bogdan Khmelnytsky

PECULIARITIES OF TRANSLATION OF DIFFERENT FIELDS TEXTS

Summary

The article presents an attempt to consider the main peculiarities of translation texts of different branches. Some language features of literature of different branches are traced which influence mainly the specific character of its rendering into Ukrainian. It analyses the main difficulties and stages of translation. Practical recommendations to translators on texts translation are given and translation transformations are analyzed. It is mentioned, that knowledge of lexical and grammatical peculiarities of the texts belonging to different branches of learning in the process of translation leads to the adequate translation.

Keywords: translation, text, term, difficulties of translation, translation transformations.